

amb la idea de fer camí, des dels magnes escriptors del S. xv.

Ausiàs: «--- / Creixent saber l'ignorança s desper-
ta: / al qui més sab li corre major dubte / --- / sí com
l'orb foll, corrent, tira la via / e no sab hon sia son
dubtos terme, / e caminant no veu hon lo peu fer-
me, / tiencant va-l coll e fi no consegria: / tal és
aquell qui bé final vol traure / dels béns del món ---»,
cxii, 22e; JRoig: «--- e-m reprengué / gran mala-
tia / --- / tirí camí, / fora -l portal, / ves l'espital /
de En Clapés dit / --- / una semmana / hi mengí
blets / ---»; «Ma mare viu: / ni-s mou ni-s riu / --- /
de un tacany / no-n fera menys / --- / ans me mirà /
fort de mal ull; / dix-me: —Boc çull, / tira-t avant—
--- / ni-m lexà seure / --- / —Vés-te-n, dolent / ---»,
Spill, 920, 1095, potser també en l'enigmàtic v. 1099.

Martorell: «prengueren la adzembra, que era carrega-
da de moneda e de joies de molta vàlua, tiraren la
via de la ciutat ---»; «un ginet se soltà que no-l pogue-
ren pendre, que tirà devers la ciutat, e no-l gosaren se-
guir»; «lo Emperador féu sonar un gran corn que de
més de una legua podia ésser hoÿt, e tots los cavallers,
hoÿt lo corn, tiraren la via de Pera»; «partint tiraren
la volta de --- Lo estol partí del port de Palerm, e
tirà la volta de Barberia, e costerejant vengueren a Mà-
lega ---», *Tirant* (Ag. I, 327, 325; III, 42; I, 375, 376).

En fi el lligam amb *tirar* es fa palès en: «vaig fer traçar,
així com havia d'anar es camí, eixamplant-lo, tira tira,
fins a convertir-lo en tarretera», Arx. Ll. Salvador³⁰
(p. 70). Podem, doncs, accontentar-nos simplement amb
dir que a Mall. s'ha produït una espècie de curt-circuit
entre els sinònims continentals *viarany* i *carrerany*, i
aquests usos del verb *tirar*; *tira* hi pogué ajudar però
la influència primordial seria d'aquells.

Curiosa semblança, més vaga, amb un basc *tirain*
(amb article *tiraiña*) «corriente de los ríos» propi del
dial. biscaí (si bé també dos pobles prop i SO. de Do-
nostia) [a. 1740], no estrany als altres dialectes però
allà és «corriente grande del mar» a Izpaster (costa⁴⁰
NE. biscaïna), «le flot, la houle», lab., fins al SE. de
Lapurdí i SO. b.-nav. (Ainhoa, Aldudes); *t-* no és in-
icial proto-basca, i el romanisme *tiratu* ja hem vist que
ha pres arrels en basc; no crec que sigui pròpiament
manlleu del fr. *tirant* part. act. (plantejat per Azkue),⁴⁵
sinó formació basca una mica paral·lela, car *-ain* és su-
fix creatiu en el P. Basc, sobretot en toponímia.

Més s'hi acostava pel sentit +*tiranya* usat a la costa
val.: «una *tiranya* és un fileró de corrent, a mar, que no
és permanent» El Perelló (1962), *tiranyons* (molts i⁵⁰
petits) *ibid.*; i així no es pot descartar que la gent de
mar basca ho rebessin de navegants o pescadors de la
nostra llengua (tal com l'ast. *pregona* 'mars fondes' és
segur manlleu del cat.), però no és necessari ni tan sols
admetre que en basc *tiraiñ(a)* sigui manlleu d'una for-
mació gascona paral·lela a la catalana; oblidat també
en *AlcM* el men. +*tiranya* «avorriment, ràbia, preven-
ció, ressentiment», Camps Merc. (BDLC VIII, 263;
Folk. Men., *DAG*, I, 155n.), que tot i estar a freq.,
per una banda, de *TIRRIA*, i per l'altra, dels usos po-

pulars de *TIRÀ* (ll. TYRANNUS), probt. és només per
contactes secundaris (cf. oc. ant. *me tira* 'm'és odiós',
supra, Montaudon, *Flamenca*); cf. encara «*tiradura*:
tristura», Busa-N. *Tiranyat* [*DAG*.] o més aviat *atira-*
nyat, *atiranyar*.

Tiràs [-aç, c. 1300, Aversó, *Torc.*, 153], «*tiràs*: per
stiraçar la palla: *rastrum*, *rastellum*», Busa-N.; «DEL
FORN: lo escombrall del forn ---, lo *tiràs*: contus; es-
calfar lo forn ---», OPou (*TbPu.*, 218); *DTo*. 1647; el
del forn de metalls de la seca, val. 1459 (BDC xxiv,
124) té gran extensió dialectal: un *tiràs* usava l'amic
flequer de Campos per remenar en el seu forn de pa
(1964); «*rastrillo de horno*» eiv. (PzCabr.); en val. S.
l'usen figuradament per algú que en sap molt de...
arreplegar brasa «de la que escalfa», si entenc bé la
lacònica glossa d'una dita popular en *Canyissaes*: «bon
tiràs! 'barrer para adentro'» (127).

No hi ha cap base per creure que sigui una forma-
ció llatina ni romànica gens antiga, car és fals parlar
(*AlcM*) d'un llatí clàssic (!) *trabace*: volen referir-se
a un adjectiu *trahax* 'rapaç', hapax, documentat només
en Plaute; i probt. res més que una de tantes forma-
cions ocasionals que el graciós còmic posa en boca
dels seus enginyosos esclaus (formació jocosa, segura-
ment, sobre *tenax*, *rapax* i semblants); a penes hi hauria
més base per postular un derivat de *traba* f.
(+ACEUM), el qual sí que tingué el significat de «herse
pour égraner les épis», però substitueix en algun autor,
com Columella, el més segur *trabea* id. de Virgili (des-
cartat per raons fonètiques). Com sigui que un mot
com *tiràs* no es troba en llengües germanes, i com si-
gui que en cat. mateix és més antic el verb *tirassar*,
i aquest es troba també en oc. ant., tot fa creure que
tiràs és postverbal d'aquest verb, que és la formació³⁵
més natural, a manera d'«augmentatiu verbal», puix
que *tirar* és radical verbal i no pas nom; altrament a
gran part del domini el que s'usa no és *tiràs* sinó *esti-*
ràs (infra), en el qual el caràcter postverbal és obvi i
indiscutible.

Tirassar [S. XIII]: freqüent antigament en el sentit
de 'executar pel suplici de ròssec': «si jueus o sarraïns
seran trobats jaén ab crestiana --- deven ésser *tiraçats*
e rocegats», *CostTort.* (Ol., p. 368); parla la madastra
calumniadora: «--- / si vós a mí no creets, / certes
en tal mort morrets / --- / —Dona, no me-n pendrà
així: / fer-l'e rossegar [pel] maytí— / --- / Maytí-s
leva l'emperador, / e foren- [aqu]i sos servidors, / e
dix-los: —En veritat / vull mon fiyll sia *tirassat*», *Set*
Savis (v. 1296); «*tiraçà* i *estiraçà*» [pf. 3], Aversó,
7.25; «si no ho fets, yo cridaré, e faré-us cremar a
[per'] mon pare, e *tirassar*», *Filla d. R. d'Ongria*
(NCL. XLVIII, 35).

És una paraula comuna amb l'occità ant. *tirassar*
[S. XIII, *St. Honorat* etc., Rayn. v, 365a] i fr. mj. *ti-*
rasser (*Eutrapel*, Ronsard). També molt antic *estiras-*
sar [S. XIII]: *estiraçat* (doc. de Montsó, a. 1260, *BABL*
VIII, 374.70, cita a *manves MA*); «que lo delat ['acu-
sat'] sie més en una sàrria, bé ligat --- a la coha de
una bèstia, e sia *stiraçat* fins a ---» (*Ordin. Aneu*,
a. 1424, *RFE* IV, 33, més cita a *SARRIA* i *POLS*);